

Araştırma Makalesi/Research Article

Tebeddül-i Elbise-i Resmîye: Modernleşme Sürecinde Çıkan Kıyafet Yasalarının Osmanlı Ulemasına Etkisi*

Salih Başkutlu**

(ORCID: 0000-0003-1676-6505)

Makale Gönderim Tarihi

16.08.2023

Makale Kabul Tarihi

29.09.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Başkutlu, S., "Tebeddül-i Elbise-i Resmîye: Modernleşme Sürecinde Çıkan Kıyafet Yasalarının Osmanlı Ulemasına Etkisi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/ Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa'ya Armağan: 2249-2268.

APA: Başkutlu, S. (2023). Tebeddül-i Elbise-i Resmîye: Modernleşme Sürecinde Çıkan Kıyafet Yasalarının Osmanlı Ulemasına Etkisi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa'ya Armağan), 2249-2268.

Öz

Kıyafet değişimi, Osmanlı Devleti'nde gelenekselden moderne geçiş sürecinde elitler arası çatışmanın sembollerinden biriydi. Bu değişim şekilsel olmanın yanı sıra kamusal alanda yeni bir görünümü temsil etmesi açısından da önemliydi. Nitekim, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, merkezin çevreyi yeniden inşa etmeye başladığı süreçte, bürokratik ve askeri elitler için seçilen

---

* Bu makale 2-3 Aralık 2022 tarihleri arasında İstanbul'da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ev sahipliğinde Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından düzenlenen Osmanlı İlimiye Sınıfının Kıyafet Normu ve Giysileri Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuş "Tebeddül-i Elbise-i Resmîye: Osmanlı Ulemasının Modernleşme Sürecine Uyum Çabalarını Kıyafet Değişimi Üzerinden Okumak" başlıklı bildirinin tamamlanmış halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, salihbaskutlu@hotmail.com.

Assist. Prof. Dr., Munzur University, Faculty of Letters, Department of History, Turkey.

kıyafetler yeni bir dönemin habercisiydi. Bu süreçte, Osmanlı elit gruplarından biri kabul edilen ulemanın kıyafetlerinde de bir değişimin meydana geldiği görülmektedir. XVIII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın ortalarına değin Osmanlı ulemasının kıyafetlerindeki değişimin neden ve sonuçlarını ele almayı hedefleyen bu çalışma boyunca: Osmanlı ulemasının kıyafet değişimini nasıl karşıladığı? Ulema içindeki yenilikçi, statükocu ayrışmasını nasıl etkilediği? Kıyafet değişiminin modernleşmenin bir “dayatması” mı? Yoksa elitler arası mücadelede bir simge mi olduğu? sorularına cevap aranacaktır. Bunun için, kıyafet esaslarını belirleyen nizamnameler, vakayinameler ve konuyla ilgili araştırma eserler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı elitleri, ulema, kıyafet değişimi, modernleşme.

Tebeddül-i Elbise-i Resmîyye: The Effect of Dress Codes in the Process of Modernization on the Ottoman Ulema's

Abstract

During the Ottoman Empire's move from the traditional to the modern, changing one's clothing was one of the emblems of the fight between the elites. This change was important in terms of being formal as well as representing a new appearance in the public sphere. Indeed, from the second half of the 18th century, when the center began to rebuild the periphery, the clothes chosen for the bureaucratic and military elites heralded a new era. In this process, it is seen that the dress code for the *ulama* came to change, who was considered one of the Ottoman elite groups. In this study, which is intended to address the causes and consequences of the change in the clothes of the Ottoman ulama from the mid-18th century to the middle of the 19th century, silip, as well as how the ottoman ulama responded the Ottoman ulama respond to the change of clothes? How did it affect the innovative, *status quo* split within the ulama? was the change of clothes an “imposition” of modernization? Or Was it a sign of the struggle amongst the elites? This study seeks answers for these questions. For this end, ordinances determining the dress codes, chronicles and researches and studies works on the subject will be examined.

Keywords: Ottoman elites, *ulama*, change of clothes, modernization.

Osmanlı Devleti'nde Savaş, Mali Bunalım ve Kıyafetlerin Değişimi

Tarihsel süreçte dünyanın dört bir yanındaki devlet yöneticileri, idari, askeri, dini ve halk sınıfları arasında; toplumsal cinsiyet, siyasi ve sosyal

ilişkileri düzenlemek için giyim yasaları çıkardılar.¹ Bu anlamda XVIII. yüzyıl, modern moda endüstrisinin başlangıcına tanık oldu. Moda dergileri çıktı ve ilk kez tasarımlar geniş çapta yayıldı. Tasarımlar, pratik ihtiyaçlar tarafından değil; sanat, kültür ve siyasetteki eğilimler, yeni keşifler, teknolojik yenilikler ve bilimsel ilerlemeler tarafından dikte edildi.² Avrupa ve Osmanlı dünyasının yükselen sınıfları, zenginliklerini ve sosyal özelemlerini ifade etmek için giyimden at koşumlarına kadar değişen ve giderek artan lüks yaşam tarzlarını benimsediler.³ Yaygınlaşan bu moda furyasında, toplumsal hakimiyetini kanıtlamak zorunda kalan elit grupların yardımına devleti idare edenler koştu. Bir süreçte yöneticiler, güç durumdaki müttefikleri olan devlet elitleri dışındaki herkes için kürk ve diğer lüks eşyaların kullanımını sınırlandıran giyim yasalarını çıkardılar.⁴

Bir sosyal disiplin aracı olarak görülen giyim yasaları, devletin tebaasını kontrol altında tutma gerekliliğinden kaynaklanıyordu. Osmanlı toplumunda kullanılan çeşitli başlık ve elbiseler etnik, inanç ve belirli meslek gruplarının sahip oldukları statü ve kimlik için birer simgeydi. Hatta onlar için giyim kanunları cinsiyet, dini ve sosyal ayrımları tanımlıyordu. Bu nedenle, ulema gibi Osmanlı elit grupları, kıyafet düzenlemelerini yürürlüğe koyma ve süreci takip etme noktasında devlet yöneticilerini teşvik etti. Bu durum, Osmanlı siyasi hiyerarşisinin üyelerinin tebaa sınıfları karşısında ayrıcalıklı yapılarını daha da güçlendirdi.⁵

---

¹ Donald Quataert, "Clothing Laws, State, and Society in the Ottoman Empire, 1720-1829", *International Journal of Middle East Studies*, 29/3 (Aug. 1997), s. 404.

² Anne Rooney, *A History of Fashion and Costume: The Eighteenth Century*, New York: Facts On File, 2005, s. 5. Moda tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Philippe Perrot, XVIII. yüzyıldan itibaren giysi endüstrisinin her sınıf için "demokratikleşme"ye başladığını belirtiyor ve moda için vazgeçilmez olan uygunluk, sadelik ve temizlik ideallerinin yavaş yavaş ön plana çıktığını savunuyor. Philippe Perrot, *Fashioning the Bourgeoisie: A History of Clothing in the Nineteenth Century*, New Jersey: Princeton University Press, 1994, s. 125.

³ Rachel H. Kemper, *History of Costume*, New York: Newswek Books, 1977, s. 89-150; Murat Çelik, *Clothing Norm and Attires of the Ottoman İlimiyeh Class*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2022, s. 25-236.

⁴ Quataert, a.g.m., s. 404.

⁵ Fatih Yeşil, "Kıyafet ve Devlet: 18. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Kıyafet Uygulamalarına Karşılaştırmalı Bir Bakış", *XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri (20-24 Eylül*

XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kötü bir mali tablo ve askeri yenilgilerin yarattığı toplumsal baskı altında giren devlet, böylesi istikrarsız siyasi ve ekonomik koşullarda, giyim yasalarına başvurarak tebaasına, mevcut düzenin devam ettiğine dair güvence vermeye çalıştı.⁶ Nitekim I. Abdulhamid'in (1774-1789) 1776 yılında yayınladığı elbise nizamnamesinde lüks kumaş tüketiminin yarattığı ekonomik darlığa vurgu yapılmıştır. Bu yasanın, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda alınan yenilgilerden sonra yürürlüğe konulması, tebaa grupları nezdinde, devletin zayıflayan meşruiyetini yeniden inşa etme çabası olarak görülebilir. Zira, ulema mensupları ve vezirlere mahsus çiçekli kaftanlar, değerli kürk, entari, şal ve benzeri giysilerin esnaf ve diğer kişiler tarafından kullanılması devlet ricalini rahatsız etmiştir.⁷ Giysilerin amacından saptırılarak lüks ve gösteriş için tüketilmesi devlet elitleri için bir meydan okuma gösteri olarak algılanmıştır.⁸

2010), *Kongreye Sunulan Bildiriler IV. Cilt I. Kısım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015, s. 347-356. Devleti idare edenler XVIII. yüzyıl boyunca çıkardıkları yasalarla imparatorlukta her bir halk grubunun giyeceği elbiselerin kanunlarla belirlendiğini, değerli eşya ve takılar giymemelerini, üst sınıfları taklit etmemelerini, belirlenmiş giyim kurallarına uymalarını telkin etmişlerdir. Betül Argıt, "An Evaluation of the Tulip Period and the Period of Selim III in the Light of Clothing Regulations", *Osmanlı Araştırmaları*, 24/24 (2004), s. 12.

⁶ Quataert, a.g.m., s. 406-407. Küresel anlamda kendine has özellikleri olan bir değişim/dönüşüm sürecini yaşayan Osmanlıların XVII. yüzyılın son çeyreğinde Avrupa'nın içinde olduğu siyasi ve toplumsal krizleri fırsat bilip Viyana kapılarına dayanması ve sonrasında yenilgiye uğraması sonucunda XVIII. yüzyıl boyunca Doğu Avrupa, Balkanlar ve Akdeniz'de yeni bir denge unsuru ortaya çıkaracaktı. Bu dönemde merkeze uzak eyaletlerdeki Osmanlı hâkimiyet sahası Avrupalı devletlerin ekonomik, askeri ve politik hamleleriyle çok defa ihlal edildi. Uzun XVIII. yüzyıl boyunca Osmanlıların uğradığı askeri ve ekonomik kayıpların iktidar merkezindeki tezahürleri ve bunun tetiklediği elit mücadeleleri için bkz. Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000, s. 211-226; Madeline C. Zilfi, "Elite Circulation in the Ottoman Empire: Great Mollas of the Eighteenth Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 26/3 (1983), s. 318-364; Tülay Artan, "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı", *Toplum ve Bilim*, 83 (1999), s. 292-322; Yavuz Kısa, "Osmanlı Devleti'nde Hazine-Mânde Uygulaması", *Osmanlı İktisat Tarihi Üzerine Yazılar*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 2022, s. 245-262.

⁷ Necdet Sakaoğlu, "Osmanlı Giyim Kuşamı ve Elbise-i Osmaniyye", *Tarih ve Toplum*, 8/47 (1987), s. 37-38.

⁸ Halk kesiminden kimselerin gösterişli kıyafet giymeleri üzerine sahip oldukları ayrıcalıkların ellerinden kayıp gittiğini düşünen üst düzey bürokratlar da giyim

Bu süreçte dış ticaretin hızlanması ve artan mal dolaşımı sayesinde zenginleşen yeni grupların pahalı ve gösterişli giyinmeleri savaş sonrasında ağır ekonomik koşullarında bunalan kesimler için kabul edilemezdi. Halkın günlük yaşam için asgari şartlardan mahrum olduğu bir dönemde bazı grupların bu denli şatafatlı yaşantısı devlet müdahalesinin önünü açmıştı. Özellikle Hindistan'dan getirilen kumaşlar yerine "İstanbul'da ve öteki Osmanlı kentlerinde dokunan, İstanbul ve Engürü şallarının, Bursa kutnîsinin, Şam alacasının kullanılacağı" belirtilerek yerli ürünlerin tüketilmesine dikkat çekilmiştir.⁹ Bu durumda, mezkûr nizamnamenin yürürlüğe girmesinde devletin sosyal disiplini sağlama amacının yanı sıra ekonomik önceliklerin de baskın olduğu anlaşılmaktadır. Ancak padişahın ilan ettiği bu sert kanunun uygulanması esnasında birtakım itirazlar meydana gelmiş ve zaman zaman çıkarılan hatt-ı hümayunlarda bu duruma uyulması istenmiştir. Hatta 1783 tarihli bir fermanla askeri sınıfa mensup kişilerin giydiği kıyafetlerin artan sıklıkla esnaf ve diğer kimseler tarafından kullanılmasına izin verilmemesi istenmiştir.¹⁰

Modernleşen Devlet, Giyim Yasaları ve Ulema

Osmanlı yönetiminin elbiselere müdahalesi III. Selim (1789-1807) döneminde modern devlet algısı bağlamında artarak devam etmiştir.¹¹

---

konusunda çıtayı bir üst seviyeye çıkarmaya başladılar. Hatta bu kesim için dünyanın birçok bölgesinden kaliteli kumaşlar İstanbul'a getirildi. Edhem Eldem, *French Trade in İstanbul, The Eighteenth Century*, Leiden: Brill, 1999, s. 38-45.

⁹ Sakaoğlu, a.g.m., s. 37.

¹⁰ Yeşil, a.g.m., s. 347; Sakaoğlu, a.g.m., s. 37.

¹¹ III. Selim iktidara geldiğinde yürüttüğü uzlaşmacı siyaset sayesinde yönetici seçkinlerin desteğini kazanan başarılı bir hükümdardı. Hatta yeni tesis ettiği Nizamı Cedid ordusunun teşkil edilmesinde taşradaki ayanların desteğini de arkasına almıştı. Ancak merkezkaç kuvvet olarak nitelenen ayanların padişahın merkezileşme hamlesinde ciddi oranda zarar görüp, varlıkları tehlikeye düşünce güçlü bir muhalefet geliştirdiler. Buna karşın padişahın, yenilenmiş bir kontrol ve denge sistemi aracılığıyla taşra üzerinde merkezin hakimiyetini yeniden tesis etme çabaları başarısız olmuştu. Padişahın devlet içerisinde başlatmış olduğu kapsamlı değişim hareketine, taşralı muhaliflere ek olarak, geleneksel yapıyı savunan asker ve bürokrasi içindeki güçlü bir kesimde karşı çıktı. Bu muhalefetin özünü oluşturan artan vergilendirme, enflasyon, gıda kıtlığı ve diğer ekonomik zorluklar padişahın reform hareketinin popülerlik kazanmasını engelledi. Artan muhalefet karşısında Selim'in iktidarını sürdürmesinin olanakları kalmamıştı. Nitekim ayanlar, Yeniçeriler ve diğer muhaliflerden oluşan muhalifler 1807 yılında padişahı tahtından indirip, reform politikasını ortadan kaldırdılar. Avigdor Levy,

III. Selim, iktidara geldiğinde devlet elitleri ve mahiyetlerinin son derece şatafatlı bir giyim merakı içerisinde olduklarını gördü.¹² Devlet erkanı ve uluslararası ticaretle uğraşarak zenginleşen grupların gösterişli giyim modasıyla halk arasında kol gezen yoksullaşma arasında kalan padişah, tercihini mütevazı giyimden yana kullandı.¹³ Aslında tercihten ziyade meşruiyet arayışı içerisinde olan yeni padişah, sadeliği ön plana alan giyim kanunlarını bir nevi sosyal disiplin aracı olarak kurgulamaya çalıştı. Yönetici sınıfların giyim tarzına özenen esnaf, işçi ve halktan bazı kesimlerin bu davranışını hoş karşılamadı.¹⁴

Tarihçi Donald Quataert, III. Selim'in bu girişimini, devletin kamu ahlakının koruyucusu ve adalet tesis edici olarak, dolaylı bir denetim mekanizması kurmak istemesine bağlıyor.¹⁵ Sözlerine devam eden Quataert, bu dönemde, kılık kıyafet kanunlarının, birkaç açıdan geçmiş dönem uygulamalarından farklı olduğunu vurgulayarak, geçmişte giyim kanunlarının öncelikle ahlaka, sosyal disipline ve düzene yönelik bir

---

"Military Reform and the Problem of Centralization in the Ottoman Empire in the Eighteenth Century", *Middle Eastern Studies*, 18/3 (Jul. 1982), s. 240.

¹² Hele ki Rusya ile mücadelenin olduğu bir dönemde buradan devletin yüksek kademlerinde görev yapan kişiler için giyim malzemelerinin temin edilmesi tepkileri beraberinde getirmişti. Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi*, haz.: M. A. Beyhan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003, s. 17.

¹³ Özellikle ticaretle uğraşarak zenginleşen gayrimüslimlerin giyim tarzları tepkilere neden oluyordu. Kahraman Şakul, "Nizâm-ı Cedîd Düşüncesinde Batılılaşma ve İslamî Modernleşme", *Divan*, 19 (2005), s. 143.

¹⁴ Yeşil, a.g.m., s. 352-353; Quataert, a.g.m., s. 410-412.

¹⁵ III. Selim, iktidarının konumunu sağlamlaştırmak için eski kanunların gerektiği gibi değiştirilerek yeniden tesis edilmesi ve Avrupa'nın "yeni düzeni"nin getirilmesi gerektiğini savunuyordu. Bu açıdan padişahın modernleşme hamlesi ve buna bağlı olarak yeni iktidar araçlarını devreye sokması var olan toplumsal gruplarla bir iş birliğini zorunlu hale getiriyordu. Öyle ki, yapılan işlere, *din ü devlete hizmet* pratiği bağlamında İslami bir çerçeve verilmişti. Şakul, a.g.m., s. 117-150. Aksan'a göre Osmanlı padişahına sunulan ayrıntılı raporlarda devletin devamlılığı için *küffarı* taklit etmeleri gerektiğini tavsiye ediyorlardı. Birliklerin dindarlığını yeniden tesis ederken ve şeriata bağlı kalırken, yeni teçhizatı bünyesine katmalı, disiplin ve eğitim aşılamaçılardı. Savaşı rasyonelleştirmenin etkinliğine işaret ederek, ilahi müdahalenin belirleyici faktör olmaya devam etmesine rağmen, savaşın sonucunun insan tarafından etkilenebileceğini öne sürüyorlardı. Virginia H. Aksan, "Ottoman Political Writing, 1768-1808", *International Journal of Middle East Studies*, 25/1 (Feb. 1993), s. 63-64.

kaygıyı dile getirdiğini, kişisel düzeyde israfı vurguladığını belirtiyor.¹⁶ Her ne kadar III. Selim'in kanunlarında da bu ilkeler tekrarlanıyor ise de disiplin ve ahlak sorunlarından çok ekonomik konular ön plana çıkıyordu. Quataert, yabancı mallar satın alan, yerli mal üretimine ve hazineye zarar veren savurganlara da odaklanıyor. Giyim kanunlarındaki bu tür ekonomik kaygılara Osmanlı'nın erken dönemlerinde de rastlanırken, bu dönemde ortaya daha sık çıktığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Yeniçerilerle bağlantılı olan esnaf gruplarının talepleri de etkili olmuş olmalıdır. Zira, III. Selim'den önceki dönemde yaşanan savaşları finanse etmek için konulan vergiler bu zümreyi olumsuz etkilemişti. Padişah, yerli malı kumaşların tüketilmesini telkin ederken aslında Yeniçerilerin desteğini alan güçlü bir gruba hitap ediyordu.¹⁷

Kırılgan bir ekonomik ve politik zeminde iktidara gelen padişah, yapacağı yeniliklere muhalefet edilmesini istemiyordu. Bu açıdan dağılan siyasi gücü yeniden sarayın siyasi otoritesi etrafında toplamaya çalışıyordu. Bunun için ise, dünyaya egemen olmaya başlayan modern devlet sisteminin doğası gereği güçlü bir mali organizasyonun inşa edilmesi gerekti.¹⁸ Bu açıdan devlet hazinesine büyük zararlar veren ithal ürünlerin azaltılarak dışarıya aktarılan paranın iç piyasada tutulması arzulanmıştı.¹⁹ Nitekim Fatih Yeşil, III. Selim döneminde kıyafet nizamnamelerinin hazırlanmasında hanedana meşruiyet sağlayan iktidar ilişkileri kadar ekonomik kaygıların da etkili olduğunu savunmuştur. Öyle ki nakit ihtiyacı, savaşlar ve ordunun yapısındaki değişim arasında bir bağlantı kuran Yeşil'e göre, devleti idare edenler çıkardıkları giyim kanunlarıyla "şatafatlı" kıyafetlerin hammaddesi olan kumaşların ithal edilmesini önleyerek hem ithal mal yerine yerli üretimin desteklenmesi hem de iç piyasada üretilen mallardan sağlanan

¹⁶ XVIII. yüzyılın ilk yarısında, özellikle lüksün ve gösterişin teşhir edildiği Lale Devri'nden itibaren çıkan giyim yasaları genel olarak artan israfı önlemeyi ve toplumsal ahlakı gözetmeyi amaç edinmişti.

¹⁷ Quataert a.g.m., s. 410-412.

¹⁸ III. Selim'in mali politikası ve buna göre yapılan düzenlemeler için bkz. Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde*

Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy. dan Tanzimat'a Mali Tarih), İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986, s. 77-148.

¹⁹ Osmanlı hazinesi için önemli bir gelir kaynağı olan iç gümrük vergileri için bkz. Genç, a.g.e., s. 196-202.

vergilerle devletin artan nakit ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştı. Yeşil'in bu dönemdeki kıyafet politikasıyla ilgili dikkat çektiği bir diğer önemli husus ise elit grupların tavrıydı.²⁰ XVIII. yüzyılın ikinci yarısında kaybedilen savaşlar neticesinde ortaya çıkan siyasi ve ekonomik krizin padişah ve devletin üst düzey yöneticilerinde bir meşruiyet sorunu doğurduğu açıktır. Bununla birlikte ulema ve yüksek bürokrasiye ait kıyafetlerin başka kesimlerce de artan sıklıkla kullanılması kıyafeti bir statü ve güç sembolü olarak gören devlet elitlerinin tepkisine neden olmuştu.²¹ Şu durumda kıyafetlerdeki serbestiyeti ve düzensizliği Osmanlı siyasi rejimine karşı bir tehdit olarak algılayan yönetici kesim, çözümü süratle kıyafet düzenlemelerini içeren kanunlar yapmakta buldu.²² Bütün telkinlere rağmen muhataplar devletin dayattığı kıyafet kurallarına uyum sağlamak noktasında pek de istekli değillerdi.²³

Osmanlılar, halkın kıyafetini düzenlemeye yönelik kanunlar çıkarırken İslam dininin giyim ve kuşamla ilgili emirlerine dikkat etmişlerdir. Nitekim hem Lale Devri'nde hem de Sultan III. Selim dönemindeki kıyafet düzenlemeleri yapılırken, Müslüman erkek ve kadınların giyim tarzlarının İslam'a aykırı olduğu ve bu bozulan durumun düzeltilmesi için kanunlara başvurulduğu belirtilmiştir.²⁴ Bu durumda iktidarın kıyafet düzenlemelerini belirleyen en önemli aktörlerden biri olarak ulema öne çıkmaktadır. XVIII. yüzyıl Osmanlı ulemasının, iktidarı kıyafet konusunda bu şekilde yönlendirmesinde güçlü aristokrat bağlar geliştirmiş bir grup olarak kendisini kabul ettirmesi de etkili olmuştur. Yani devleti idare edenlerin karşısında sosyal köken ve dayanışma açısından XV. ve XVI. yüzyılların ulemasından farklı bir grup vardı.²⁵

²⁰ Tanzimat öncesi dönemde, Osmanlı elit grupları arasındaki rekabetin, imparatorluğun siyasi ve ekonomik dönüşümünü nasıl etkilediğini öğrenmek için bkz. Selim Argun, *Elite Configurations and Clusters of Power: The Ulema, Waqf and Ottoman State (1789-1839)*, Basılmamış Doktora Tezi, McGill University 2013, s. 1-318.

²¹ Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı ve Tarihi*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi 1999, s. 288-289.

²² Yeşil, a.g.m., s. 347-348.

²³ Argıt, a.g.m., s. 12-13.

²⁴ Argıt, a.g.m., s. 20.

²⁵ XVI. yüzyılda, Osmanlı şeyhülislamı Ebussuud Efendi, Bostanzâde Mehmed Efendi ve Hocasâde Mehmed Efendi gibi farklı bölgelerden gelen ulema mensupları arasında seçilirken XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise ulemanın üst düzey yönetiminde taşra ulemasının etkisi kırılmış, İstanbul'daki birkaç ulema ailesine mensup kimselerin bu

Bunlar, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda iktidarın, önceki dönemlerde ulemaya “bahşettiği” birtakım imtiyazları hak olarak görüp aldılar. Bu süreçte ulema ekonomik anlamda güçlendi ve ulema üzerindeki yükselme İstanbul’daki belli başlı ailelerin tekelinde kaldı. Bununla birlikte aristokratlaşan bu grubun barınma, tüketim ve giyim kültüründe de gelişmeler yaşandı. Artık İstanbul’un en güzel yerlerinde konaklayan bu grubun mensupları için tüccarlar yurtdışından özel kumaşlar getirmeye başladılar. Bunların grup kimliğini yansıtan ve ayrıcalık veren giyim kültürlerinin başka sınıflar tarafından taklit edilmesi tepkiye yol açmış ve iktidar merkezindeki güçlerini kullanarak bunu engellemeye çalışmışlardır.²⁶ İstanbul ulemasının artan etkisine karşı III. Selim, bir yandan taşra ulemasını ve saray çevrelerinden yetişen alimleri desteklerken, diğer taraftan ulema aristokrasisini dengede tutmaya ve onun iç bölünmelerinden yararlanmaya çalıştı. Ancak sarayın müdahalesi karşısında tepkisiz kalmayan ulema çevreleri kıyafet konusundaki ayrıcalıklarını korudukları gibi padişahı tahtından uzaklaştıran muhalefetin içinde de yer almışlardı.²⁷

Sultan III. Selim’in başlattığı modernleşme sürecine sadık olarak iktidara gelen Sultan II. Mahmud (1808-1839), devletin; sosyal, politik, kültürel ve dini hayat üzerindeki tekeli kıyafet üzerinden yeniden dayatmaya çalıştı. Resmi kıyafetlerin yaygın bir şekilde taklit edilmesinden rahatsız olan padişah, görevliler arasında israfı ve savurganlığı önlemek için, her rütbeden kıyafeti (binilen atların kuşamı dahil) ayrıntılı bir şekilde düzenledi. Böylece memurları ve ulema

---

görevlere geldiği görülmüştür. Homojen bir yapıya bürünen ulema, kendi kaynakları üzerindeki kontrolünü güçlendirdi. Bu kaynakları İstanbul uleması ve kendi seçtikleri adaylarla sınırlandırmakta önemli ölçüde başarılı olmuşlardı. Zilfi, a.g.m., s.

²⁶ Sakaoğlu, a.g.m., s. 37-38.

²⁷ Madeline C. Zilfi, “Women, Minorities and the Changing Politics of Dress in the Ottoman Empire, 1650–1830”, *The Right to Dress Sumptuary Laws in a Global Perspective, c. 1200–1800*, ed.: Giorgio Riello ve Ulinka Rublack,

New York: Cambridge University Press, 2019, s. 413-414. III. Selim’in ölümünde belli ulema kesimlerinin dahil, bu gruba yönelik bir devlet refleksinin gelişmesini de hızlandırdı. Özellikle İstanbul merkezli aristokrat ulema çevrelerine karşı sarayda yetişen ulema mensupları desteklendi. Bu desteğin en bariz sonucu 1819 yılında Çerkez Halil Efendi’nin Şeyhülislamlık makamına getirilmesi oldu. Mehmet İpşirli, “Çerkez Halil Efendi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 1997, s. 312.

çevrelerini ihtişamlarından mahrum bıraktı.²⁸ Quataert göre, 1829 düzenlemesi, kimliğin, statünün ve rütbenin önemli ve merkezi bir belirteci olan başlığı bir kenara itti.²⁹ Genel olarak yasa, devlet kontrolünden kaçan ve bozulan nizamı yeniden düzenlemeye çalıştı, her bir grubu ayırt etmek için eski uygulamaları tekrarlamadı. Ulema ve yeni bürokratik kadroların dışsal görünümüne bir nizam getirdi. Padişah, devlet seçkinlerinin kıyafetini tek tipleştirerek statü verme tekeli güçlendirmek için rütbe ve hiyerarşi kurmanın bir aracı olarak yalnızca kendisinin verebileceği madalyalar ve nişanlar yaratmaya başladı. 1829 yasası, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki görünür ayrımları ortadan kaldırdı ve bir toplumu uzun süredir diğerinden ayıran işaretler olmaksızın devlet içinde yeni seçkinlerin oluşumunu kolaylaştırdı. Dini olarak farklılaşmamış bir bürokrasinin bu dışsal aynılığı, devleti yeniden inşa etme çabasının göstergesiydi. II. Mahmud, dine dayalı ayrımları

²⁸ *Cümleye malûm olduğu vechile fi'l-asl ehl-i İslâm'ın esvâb ve elbisesi vech-i vecîh-i şer'î üzere seref ü telefden ârî ve muhâfaza-i vücûda kâfi olacak derecede iken mürûr-ı zamân ve galebe-i tabiat-ı hazariyyet ile herkes tezeyyün ve ihtîşâma meyl ü heves ederek ve biri birine bakarak esvâb-ı âdiyye ve ale'l-husûs elbise-i rûsûmiyye ve esvâb-ı dîvâniyye hadd-i şer'îden hurûc ve kadr-i ma'rûfunu tecâvüz ile envâ'-ı isrâfât ve gûnâgûn tekellüfâtâ mübtelâ olmuş ve halbuki lehül-hamd ve'l-minne menâsıb-ı ilnûyye ve seyfiyye eshâbından olan zevât ve hademe-i sâirenin sâye-i şevket-vâye-i şâhânedede alâ merâtibihim kadr ü 'tibârları tezyînât-ı libâsiyyeden müstağni ve belki zâtında cümle ehl-i İslâmın izzet-i nefsi hilye-i şerâfet-i İslâmiyyet ve libâs-ı takvâ ve diyânet ile hâsıl olduğu zâhir ve bedîhî iken keennehu esvâb-ı ihtîşâmiyyeye mevkuf hükmüne girmiş olup mahazâ bi-hamdillahi te'âla rûsûm-ı Devlet-i Aliyye ve kanun ve kavâid-i mülkiyyenin tecdidıyla teşebbüs olunan usûl-i nizâmiyye ve tezyînât-ı hâliyyenin cümlesi mücerred cihâd ve gâza niyyet-i hayriyyesine ve bi-avnihi ve lûtfihi te'âla usûl-i bedeviyyetin iltizâmıyla her hâlde asl-ı şerâir-i İslâmiyye'nin izhâr ve icrâsı maksadına mebnî olmak mülâbesesiyle elbise hususunda olan tekellüfât-ı şâkkânın dahi ref'iyle sefer ü hazarda hiffet ü suhûleti mücib ve fi nefsi'l-emr cümleye menfaat-i mâliyye ve bedeniyyeyi müstevcib olacak vechile bir hüsn-i sûret verilerek şer'an ve aklen mezmûm olan sefâhat ve isrâfâtın ref'i ve husûsan eyyâm-ı rûsûmda olan zevâtın hasbe'r-resm mecbûr oldukları masârifât-ı zâideden vikayetleri dînen ve devletten lâzime-i hâlden olduğuna binâden bâ-irâde-i seniyye ittifâk-ı ârâ ve istihsân-ı ashab-ı akl u nehy ile karârgâr olan elbise-i rûsûmiyye ber-vech-i âti bend bend zikr ü beyân ve izah ve i'lân olunur. Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'ânüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi II-III*, haz.: Yücel Demirci ve Tamer Erdoğan, İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları, 1999, s. 509; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNS.NMH.d), 10/517, 29 Zilhicce 1243 (12 Temmuz 1828); BOA, A.DVNS.NMH.d, 10/530, 29 Zilhicce 1243 (12 Temmuz 1828).*

²⁹ 1829 tarihli Elbise Nizamnamesi için Ek 1'e bakınız.

aşındırmak ve yeni bir siyasi rejim oluşturmak için bu giyim yasasını kullanarak, Müslümanlara ve gayrimüslimlere ortak bir “vatandaşlık” sunmuştur.³⁰

Osmanlı toplumu için oldukça radikal bir yasa olan bu nizamnameyle birlikte ulemanın giyeceği elbise ve başlıklar netlik kazanmıştır. Değişen koşullara uyum sağlamada mahir olan ulema bu yeni süreçte gücünü korumak, yükselen yeni devlet seçkinleriyle iyi geçinmek için onların hazırladığı giyim yasalarını kabul etmede güçlü bir itiraz mekanizmasını devreye sokmamıştır.³¹

³⁰ Quataert, a.g.m., s. 412-414.

³¹ *Cenâb-ı şeyhülislâmî dahi kezâlik rûsûm-ı mezkûrenin icrâsında başlarına imâme iktisâsıyla sâdâtdan iseler yeşil ve sâdâtdan olmadıkları sûretde beyaz dülbend ve beyaz çukadan ferâce ve çuka elbise telebbüs buyurup ve sudûr-ı a'zam hazerâtı tarîk-i ulemânın vezâret rütbesini ihrâz eylemiş olduklarından esvâb-ı resmîyeleri dahi mine'l-kadîm vüzerâyâ mahsus olan yeşil üstlük olmağla yine ol veçhile açık yeşil çukadan ferâce tahsisıyla başlarına cenâb-ı şeyhülislâmî misillü yeşil ve beyaz dülbend sarıp ba'dezin saçaklı isti'mâlini terk edeceklerine binâen esblerine dahi sırmalıca benaluka gâşîye ve üzerine saçaklı kalayis ve gümüş olmayarak hilâli sine-bend ve başlık isti'mâl ederler (...)*

İstanbul rütbesini ihrâz eden ulemâ-i fihâm hazerâtı dahi ulemâ-i izâmın menâsıb-ı sîttesi rütbesinde olmağla onlar dahi güvez sof üstlüklerine mukabil güvez çukadan ferâce tahsisıyla başlarına yeşil ve beyaz dülbend sarıp ve sudûr-ı izâma has olan takımlı gâşiyeli esb-süvâr olalar.

Mekke-i Mükерemme'den Üsküdar pâyesine gelince kadar bi'l-cümle mevâlî-i kirâm hâcegânın üstlük iktisâ eden eshâb rütbesi misillü mor üstlük iktisâ eylemeleri mu'tâd olmağla yine mor çukadan ferâce iktisâ ve başlarına kezâlik yeşil ve beyaz dülbend sarıp esblerine dahi benaluka gâşîye isti'mâl edeler.

Bi'l-cümle müderrisin efendiler ile Ayasofya hatibi efendi fi'l-asl elvân-ı muhtelif olarak üstlük iktisâ etmekte iseler de mevâlî ve sâireden fark u imtiyâzlan için ale'l-umûm mâî çukadan ferâce iktisâ edip fakat imâme ve esb takımları mevâlî-i izâm misillü ola. Bi'l-cümle meşâyih-i cevâmî-i selâtin efendiler müderrisîn-i kirâmdan rütbelû ve reîs-i meşâyih olan Ayasofya-i kebîr şeyhi efendi mevâlî-i fihâmm eşrafı raddesinde ise de ez-kadîm orta kavuk ve erkânından başka bir şey iktisâ etmediklerinden yine heyet-i kadîmlerine göre li eclî't-temyiz başlarına imâme iktisâ ve fakat at takımları yine kâdimîsi gibi ola.

Eşrâf-ı kuzat ve hutebâ ve eimme-i cevâmî-i selâtin ve şâir hademe-i şerî'at-ı garrâ efendilerin de erbâb-ı resmden olmadıklarından bunlara renk tahsis olunmayıp yedlerinde olan feracelerini isti'mâl ve başlarına imâme iktisâ edeler.

Ber-vech-i bâlâ cenâb-ı şeyhülislâmî ve sudûr ve şâir ulemâ ve meşâyih ve müderrisinin üst esvâb-ı dîvâniyyeleri ber-vech-i meşrûh tahsis buyurulduğuna binâen resmlerde iç elbiseleri çuka olup çizmeleri dahi kemâ fi's-sâbık âsmânî olur ise de resmlerden ma'adâ

Sonuç

Osmanlı modernleşme hareketi merkezin otoritesini bütün siyasal ve toplumsal gruplar nezdinde yeniden inşa etme girişimiydi. Bunun için ise yeni bir yönetici ve yazıcı bürokrasisi lehine askeri ve dini sınıfların gücünü ortadan kaldırmayı amaçladığı yaygın bir görüştür. Bu süreçte Osmanlı yöneticileri elit gruplar ve sıradan insanlar arasındaki siyasi ve sosyal ilişkileri düzenlemek için giyim yasaları çıkardılar. XVIII. yüzyıla gelindiğinde Avrupa ve Osmanlı'da yükselen elit grupların, yeni zenginliklerini ve sosyal isteklerini ifade etmek için giyimden at koşumlarına kadar giderek daha lüks yaşam tarzlarını benimsedikleri görülmektedir. Bu hızlanan moda dünyasında devleti idare edenler halkın tepkisini çekmemek için kürk ve diğer lüks eşyaların kullanımını sınırlayarak sade kıyafetlerin kullanılmasını salık veren giyim yasaları ortaya çıkardılar. Nitekim XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde çıkarılan kıyafet yasalarıyla kimlerin nasıl giyineceği belirlenmiştir. Bu yasaların ortak dili ulema gibi aristokratlaşmış grupların giyim formlarının taklidini engellemek ve bunların bu alandaki hakimiyetlerini pekiştirmek üzerine inşa edilmiştir. Ancak asıl paradigma

eyyâm-ı sâirede kukulete ve biniş ve kaput ve elbise-i sâire iktisâ edip fakat başlarına şal sarmaları memnû' olmağla hademeleri dahi hademe-i avâmdan fark olunmak için başlarına fes ve üzerine şimdiki kıyâfetleri misillû beyaz dülbend ve sarık ve ahmediyye ve kuşak gibi şeyler sarıp bellerine dahi kezâlik şimdiki gibi kuşak kuşanalar.

Bi'l-cümle vüzerâ ve ulemâ-yı izam ve ricâl-i vükelâ-yı fihâm ve hâcegân ve resme dâhil olan sâir hademe-i devlet kaput iktisâsı iktizâ eden resmlerde kaput yerine sırmalı ve sırsız ya'nî rütbelerinin tahammülüne göre ziyetlice al çukadan kukuleta iktisâ edip ve tarîk-i avâmda bulunan bi'l-cümle hademe-i Devlet-i Aliyye dahi sarı çizmelerini terk ile eyyâm-ı resmde kırmızı çizme giyeler.

Ulemâ-yı izam hazerâtının etbâ'ları hademe-i avâmdan fark için başlarına şimdiki heyetleri misillû fes üzerine dülbend ve sarık ve ahmediyye ve kuşak gibi şeyler sarıp bellerine dahi kezâlik şimdiki gibi kuşak kuşanıp vüzerâ-yı izâm ve ricâl ve şâir hademe-i Devlet-i Aliyye'nin etbâ'ları dahi yine şimdiki hey'etlerinde olarak fakat bunlar huddâm-ı mevâlî-i izamdan fark için başlarına dülbend ve sarık ve ahmediyye ve kuşak misillû şeyler sarınmayıp cümlesi âdî fes iktisâ edeler (...)

Vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı fihâm ve ricâl ve hâcegân ve bi'l-cümle erbâb-ı resmin eyyâm-ı resmde iktisâ edecek elbise ve rikâb olacakları esb takımları tahsîs ve ta'yîn kılınmış olmağla eyyâm-ı sâirede râkib olacakları hayvanın takımları dahi şimdilik elde olanların hafifçeleri kullanılıp bundan böyle işbu rüsûmât-ı müstahsenenin müteferriâtından olan şâir ba'zı husûsâta dahi bi'l-mülâhaza karar verile. Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., s. 509-512; BOA, A.DVNS.NMH.d, 10/517, 29 Zilhicce 1243 (12 Temmuz 1828); BOA, A.DVNS.NMH.d, 10/530, 29 Zilhicce 1243 (12 Temmuz 1828).

kırıcı olan 1829 yılındaki kıyafet nizamnamesidir. Bu nizamname, diğerlerinden farklı olarak dar grup çıkarlarını korumanın ötesinde devletin, elit grupları ve toplumu kontrol etme ve yeniden şekillendirme çabasının bir ürünüdür.

Osmanlı ulemasının, modernleşme sürecinde çıkarılan giyim yasaları karşısında aldığı tutum bu süreci doğrudan şekillendirmiştir. Ulema içindeki yenilikçi kesim kıyafet düzenlemelerini reform sürecinin bir parçası olarak görüp desteklerken; mevcut statükonun devamından yana olan kesim ise bu durumu reddetmiştir. Bu açıdan ulema çevreleri arasında giysi kanunlarına bakış açısında yekpare bir duruş yoktu. Kıyafet kanunlarının ortaya çıkardığı bir diğer problematik ise Osmanlı toplumunu şekillendiren güçlerden biri olarak kendisini gören ulema ile yeni yükselmeye başlayan bürokratik seçkinler arasındaki iktidar mücadelesini simgelemesiydi. Zira, Osmanlı toplumunda muazzam bir güce sahip olan ulemanın kıyafet normlarını belirleme üzerindeki etkisini yavaş yavaş kaybetmesi kendi nüfuz alanından taviz vermesi anlamı taşıyordu. Nitekim 1829 yılında çıkarılan elbise nizamnamesiyle birlikte kendi kıyafetlerinin belirlenmesini bile saray merkezli yeni iktidar seçkinlerine bırakmayı kabul etti.

Kaynakça

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Asafî Divan-ı Hümayun Sicilleri Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNS.NMH.d).

Kitap ve Makaleler

Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi II-III*, haz.: Yücel Demirci ve Tamer Erdoğan, İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları 1999.

Aksan, Virginia H., "Ottoman Political Writing, 1768-1808", *International Journal of Middle East Studies*, 25/1 (Feb. 1993), s. 53-69.

Argıt, Betül, "An Evaluation of the Tulip Period and the Period of Selim III in the Light of Clothing Regulations", *Osmanlı Araştırmaları*, 24/24 (2004), s. 11-28.

Argun, Selim, *Elite Configurations and Clusters of Power: The Ulema, Waqf and Ottoman State (1789-1839)*, Basılmamış Doktora Tezi, McGill University 2013.

Artan, Tülay, "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruyet Arayışına Katılımı", *Toplum ve Bilim*, 83 (1999), s. 292-322.

Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi*, haz.: M. A. Beyhan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2003.

Cezar, Yavuz, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy. dan Tanzimat'a Mali Tarih)*, İstanbul: Alan Yayıncılık 1986.

Çelik, Murat, *Clothing Norm and Attires of the Ottoman İlmiye Class*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi 2022.

Çınar, Ali Osman, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı ve Tarihi*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi 1999.

Eldem, Edhem, *French Trade in İstanbul, The Eighteenth Century*, Leiden: Brill 1999.

Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötügen Yayınları 2000.

İpşirli, Mehmet, "Çerkez Halil Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi 1997.

Kemper, Rachel H., *History of Costume*, New York: Newswek Books 1977.

Kısa, Yavuz, "Osmanlı Devleti'nde Hazîne-Mânde Uygulaması", *Osmanlı İktisat Tarihi Üzerine Yazılar*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 2022, s. 245-262.

Levy, Avigdor, "Military Reform and the Problem of Centralization in the Ottoman Empire in the Eighteenth Century", *Middle Eastern Studies*, 18/3 (Jul. 1982), s. 227-249.

Perrot, Philippe, *Fashioning the Bourgeoisie: A History of Clothing in the Nineteenth Century*, New Jersey: Princeton University Press 1994.

Quataert, Donald, "Clothing Laws, State, and Society in the Ottoman Empire, 1720-1829", *International Journal of Middle East Studies*, 29/3 (Aug. 1997), s. 403-425.

Rooney, Anne, *A History of Fashion and Costume: The Eighteenth Century*, New York: Facts On File 2005.

Sakaoğlu, Necdet, "Osmanlı Giyim Kuşamı ve Elbise-i Osmaniye", *Tarih ve Toplum*, 8/47 (1987), s. 36-41.

Şakul, Kahraman, "Nizâm-ı Cedîd Düşüncesinde Batılılaşma ve İslamî Modernleşme", *Divan*, 19 (2005), s. 117-150.

Yeşil, Fatih, "Kıyafet ve Devlet: 18. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Kıyafet Uygulamalarına Karşılaştırmalı Bir Bakış", *XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri (20-24 Eylül 2010), Kongreye Sunulan Bildiriler IV. Cilt I. Kısım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2015, s. 347-356.

Zilfi, Madeline C., "Elite Circulation in the Ottoman Empire: Great Mollas of the Eighteenth Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 26/3 (1983), s. 318-364.

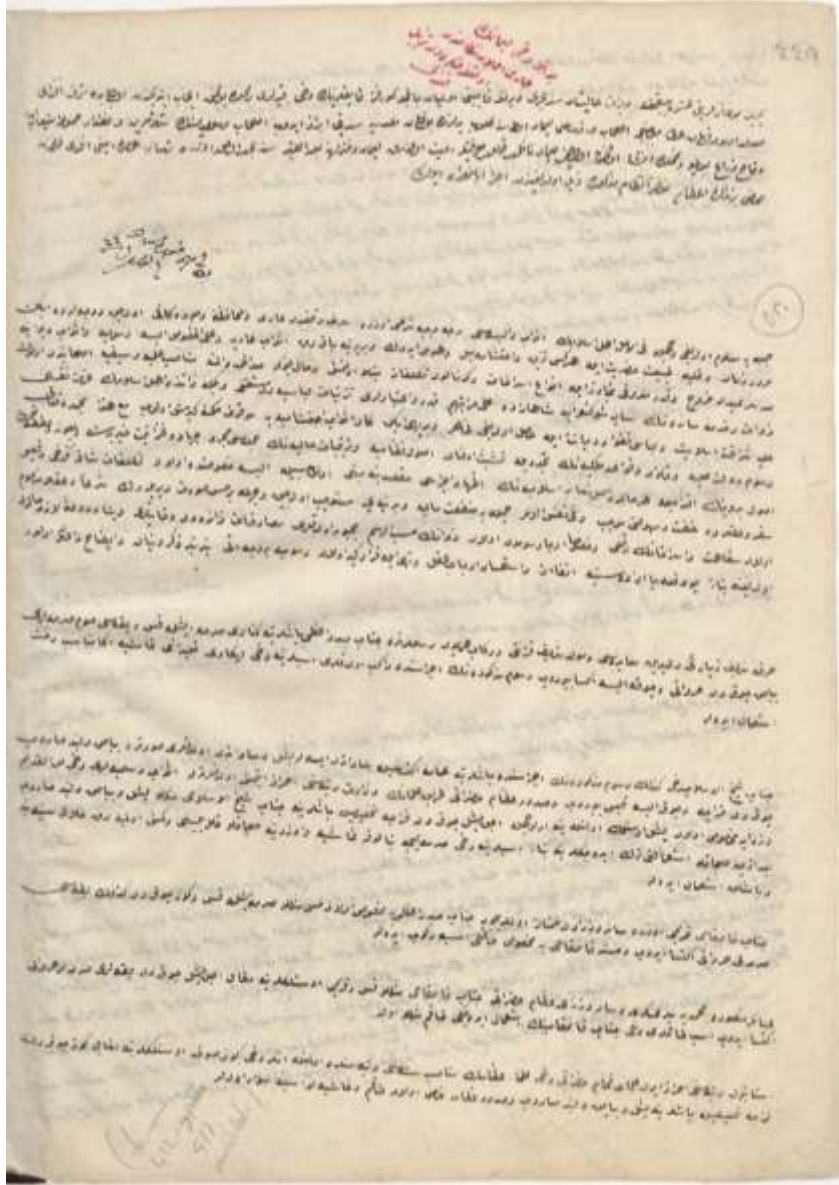
Zilfi, Madeline C., “Women, Minorities and the Changing Politics of Dress in the Ottoman Empire, 1650–1830”, *The Right to Dress Sumptuary Laws in a Global Perspective, c. 1200– 1800*, ed.: Giorgio Riello ve Ulinka Rublack, New York: Cambridge University Press 2019, 393-415.

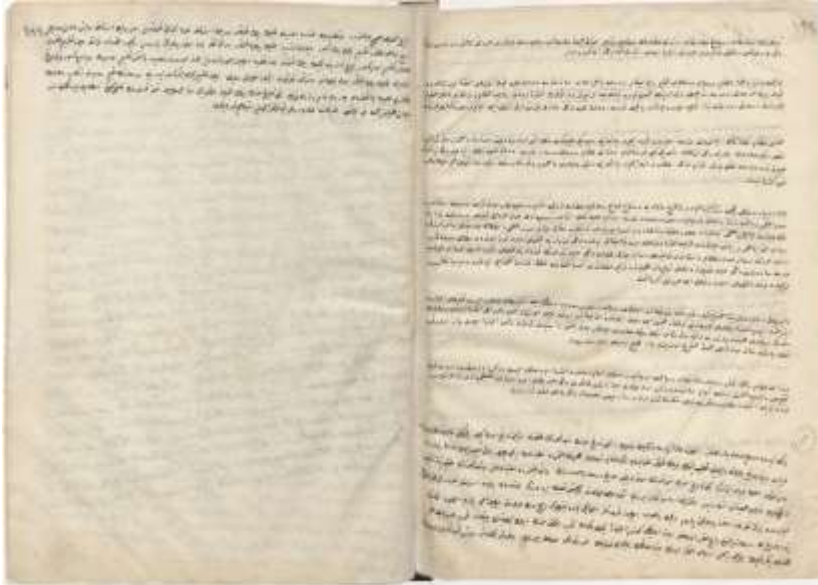
Ekler

Ek 1: 1829 Elbise Nizamnamesi

Kaynak: BOA, A.DVNS.NMH.d, 10/517, 29 Zilhicce 1243 (12 Temmuz 1828);
BOA, A.DVNS.NMH.d, 10/530, 29 Zilhicce 1243 (12 Temmuz 1828).

Extended Abstract

In the historical process, states frequently resorted to dress codes as a means of social discipline. One of the first areas where the political and social changes that took place in the eighteenth century became visible was in clothing. As a matter of fact, the rise in power of centralised states and the rapid increase in the number of bureaucratic and military cadres managing this power necessitated a new norm of dress. The Ottomans, who are considered to be one of these states, paid utmost attention to dress codes. In fact, the Ottoman administration, which aimed to eliminate military tutelage and control the power of the ulema in favour of a new ruling and scribal bureaucracy during the modernisation process, enacted dress codes to regulate political and social relations between elite groups and ordinary people.

This study emphasises that the laws changing the clothes, one of the most vital elements of the Ottoman state and social life, were one of the symbols of the conflict between the elites in the process of transition from traditional to modern. In this context, it states that the changes in dress were not only formal but also represented a new appearance in the public sphere. In this framework, the political, social and cultural context of the dress laws in the Ottoman Empire is discussed and the necessity of these laws and the links that constitute their historical background are revealed. It is emphasised that the Ottomans were in a constant change in terms of dress as in other different fields.

By the eighteenth century, it is observed that the Ottoman elite groups adopted a more luxurious lifestyle as an indicator of status. In this changing fashion world, the rulers of the state, in order to avoid public reaction and to prevent the economic hardship caused by the consumption of imported luxury fabrics, introduced dress laws that restricted the use of such clothes and encouraged the use of simple clothes. As a matter of fact, starting from the 18th century until the middle of the 19th century, dress codes were enacted to determine who and how to dress. Some of these laws were based on preventing the imitation of the dress forms of elite groups such as the ulema and reinforcing their dominance in this field. However, unlike the others, the dress code of 1829, beyond protecting narrow group interests, is a product of the state's efforts to control and reshape elite groups and society.

It is claimed that this transformation in dress codes played a very important role in the revitalisation and reconstruction of the state. It is understood that

the main purpose of these laws was to establish the state's authority before social groups in a strong way and to make it visible. The Ottoman ulema, who are considered to be one of these groups, reacted to the dress laws that emerged between the mid-18th and mid-19th centuries, depending on their influence at the centre of the state. As a matter of fact, the ulema circles, who carefully followed the changes in the dress codes, were in a constant effort to prevent the inclusion of elements that would damage their status. However, the disputes among them also shaped this process. While some considered these changes as a loss of status in the face of the rising new state elite, others saw them as an opportunity to take part in the new power centre. From this point of view, it is understood that the dress code was a kind of symbol in the inter-elite conflict and this is one of the conclusions reached in this study.